

Fideles omnes ...¹⁰, per characterem baptismi et confirmationis sunt *membra* mystici Corporis Christi sacerdotis et ita participant eius sacerdotium.

Sacerdotes hierarchiae, per characterem sacramenti Ordinis, incorporantur cum Christo capite Corporis mystici in suo munere capitis, et ita eveniunt participes eius sacerdotii.

Votum meum ergo humillimum est:

1. Ut ubicumque in hoc contextu — *non ubicumque, sed in hoc contextu* — *ubi declaratur distinctio inter sacerdotium hierarchicum et laicorum*,¹¹ loco « ministeriale », sacerdotium hierarchicum vocetur « sacerdotium sacramentale », et loco « universale » sacerdotium omnium fidelium vocetur « sacerdotium spirituale ».

2. Ut distinctio realis inter utrumque sacerdotium clare declaratur. Dixi.

In textu scripto tradito: ¹ Ad n. 24 de sacerdotio laicorum. ² (tam ex clero quam ex laicatu). ³ Legis. ⁴ tum. ⁵ tum. ⁶ tum. ⁷ (8, 23). ⁸ (tam ex clero quam ex laicatu). ⁹ deest. ¹⁰ (tam ex clero quam ex laicatu). ¹¹ deest.

5

EXC.MUS P. D. CAROLUS WOJTYLA

Episcopus tit. Ombitanus, vic. cap. Cracoviensis

Venerabiles Patres et Fratres dilecti,

I. Propositio novae coordinationis capitum in schemate *de Ecclesia* recta mihi videtur et melior quam illa vetus, quae adhuc in schemate invenitur. Praesertim autem aptius videtur tractari de populo Dei in cap. II antequam de hierarchica Ecclesiae constitutione, seu episcopatu fit sermo.

Rationes talis coordinationis capitum plures apparent, quarum quasdam hic afferre volo.

1. Quod iam aliquoties dictum est, *ad populum Dei pertinent omnes*, ministris Ecclesiae inclusis, est enim notio universalissima.

2. *Constitutio hierarchica Ecclesiae supponit constitutionem populi Dei*. Immo natura et indoles regiminis in qualibet societate naturae et indoli ipsius societatis correspondeat oportet. Hierarchica constitutio Ecclesiae multo melius intelligitur, quando in schemate ponitur doctrina de populo Dei anteposita.

3. Haec hierarchica constitutio Ecclesiae melius tum apparebit ut *instrumentum ad bonum commune* totius populi Dei i. e. Ecclesiae obtinendum. Quod concordat sensui naturali regiminis in qualibet societate, sed praesertim sensui Evangeliorum, in quibus « praeesse » convenit cum « ministrare ».

4. In coordinatione capitum, prout antea erat, bene apparet *divisio communitatis ecclesiasticae per status*, i. e. per clericos, laicos et religiosos. Haec tamen divisio etiam supponit constitutionem totius populi Dei cum omnibus illis, quae ipsi in genere sunt propria. Ergo etiam ipsa divisio Ecclesiae per status — vel potius per vocationes — melius apparebit, quando antea de populo Dei in genere sermo fit.

Propter istas rationes, nova coordinatio capitum, ubi de populo Dei in genere loquitur cap. II, aptior mihi apparet ex parte logicae compositionis totius schematis *de Ecclesia*. Si post cap. I de Ecclesiae mysterio, statim de hierarchica eiusdem constitutione loqueremur, aliquid deficeret.

*Pro nova capitum in schemate coordinatione loquendo, utique tamen in mente habeo coordinationem talem novam etiam elaborationem cap. I, i. e. de Ecclesiae mysterio, postulare. Quando enim in nova propositione ex cap. I tam multa in cap. II translata sunt, caput illud omnino pauper remanet. Est autem caput pro Ecclesia ut obiectum fidei fundamentale.*¹

II. De modo tractandi populum Dei.²

In modo tractandi populum Dei in genere bene apparet indoles sacramentalis Ecclesiae, quod *videtur*³ fundamentale. Populus enim Dei ab intra constituitur per fidem et gratiam, quae ope sacramentorum Ecclesiae obtinentur et roborantur. Cum ergo virtute fidei et gratiae iste populus Dei omnes formationes sociales ordinis naturalis transcendit, tunc transcendentia ista supernaturalis ope sacramentorum Ecclesiae simul evadit *aliquid visibile*. Haec autem transcendentia populi Dei in fide viva ope sacramentorum *supponatur* oportet transcendentiae ipsius Ecclesiae respectu cuiusvis societatis in ordine naturali et respectu totius civitatis terrenaе. Hoc modo etiam populus Dei in Ecclesia similitudinem facit ipsius mysterii Incarnationis, simul enim intime manet in humanitate in qualibet scil. societate et communitate humana simulque eam transcendit. Haec magni videntur esse momenti, attamen — ut mihi videtur — in capite de populo Dei non sufficienter exponuntur.

Ipsa praeterea notio « populus Dei », etsi in se optima ad elucidandam Ecclesiae naturam socialeм, non videtur tamen optime designare Ecclesiam in actu, quia rationem societatis perfectae explicite non ponit. Populus ...⁴ qua talis etiam in ordine naturali ...⁵ rationem perfectae so-

cietatis non attingit. Ecclesia autem in supernaturali ordine est *societas perfecta*, i. e. omnibus mediis ad finem supernaturalem obtinendum disponens. Ut hoc ei proprium evadat, necessaria apparet constitutio hierarchica Ecclesiae, tam pro ratione regiminis, quam etiam pro populo Dei in statu societatis perfectae constituendo...⁶

III. Nunc adhuc aliqua, quae ad caput de populo Dei ...⁷ *in specie* pertinent.

In n. 24, ...⁸ profertur doctrina de sacerdotio universalis seu de participatione sacerdotii Christi ab omnibus christifidelibus ope sacramentorum. Sacerdotium universale a sacerdotio ministeriali optime distinguitur. Si tamen in schemate distinctio haec tantum remaneret, *non videtur indoles populi Dei plene explicari*. Populo Dei enim etiam illud videtur proprium, quod verba ista innuunt « omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur » ...⁹. Verba haec immediate loquuntur de assumptione pontificis *ex populo* et de constitutione eiusdem *pro populo Dei*. Mediate tamen, i. e. quando profundius perscrutantur, intimam et ut ita dicam vitalem coniunctionem inter sacerdotium universale et sacerdotium ministeriale seu hierarchicum nobis annuntiant. Et haec coniunctio ...¹⁰ est aliquid populo Dei proprium eique specificum.

Iesus Christus assumpsit de populo Israel, in quo Ecclesia praefigurabatur, duodecim, quos ad constituendum et aedificandum populum Dei apostolatu et sacerdotio donavit. Ad instar illius primae vocationis, continuo assumit Ecclesia eorum successores in sacerdotio et apostolatu. Sed haec assumptio simul est aliquid ad supernaturalem vitalitatem ipsius populi Dei pertinens. Videmus hoc in omni paroecia, in omni dioecesi, in omni gente, ubi vocationes sacerdotales et pontificales oriuntur...¹¹

*Ultimo, vellem*¹² aliqua verba facere de *notione « apostolatus »* respectu laicorum.

Apostolatus iste in n. 25 ...¹³ definitur descriptive, et postea in eodem numero quoad sua elementa explicatur, saltem si sensus apostolatus laicorum obiective consideretur, optime. Oportet tamen adiicere quod apostolatus simul sit aliquid subiectivum ex fide et caritate in anima christifidelis ortum. In *notione « apostolatus »*¹⁴ etiam pro laico adhibita includitur conscientia vocationis personalis christianae, quae tandem differt a sola passiva possessione fidei. Est ergo in apostolatu etiam laicorum quaedam actualisatio fidei coniuncta cum responsabilitate pro bono supernaturali divinitus concredito in Ecclesia cuiuslibet personae humanae.

*Cetera secretario generali tradam.*¹⁵ Dixi. Gratias.

In textu scripto tradito: ¹ deest. ² deest. ³ est. ⁴ enim. ⁵ etiam. ⁶ Pro nova capitum in schemate coordinatione loquendo, utique tamen in mente habeo coordinationem talem novam etiam elaborationem cap. I, i. e. de Ecclesia mysterio postulare. Quando enim in nova propositione ex cap. I tam multa in cap. II translata sunt, caput illud omnino pauper remanet. Est autem caput pro Ecclesia ut obiectum fidei, fundamentale. ⁷ sive in veteri sive in nova coordinatione capitum. ⁸ (pag. 7). ⁹ (*Hebr.* 5, 1). ¹⁰ — non tantum distinctio sive divisio —. ¹¹ Et hoc speciale signum coniunctionis inter fideles et ministros i. e. pastores in Ecclesia, non videtur in textu capituli sufficienter expressum, etsi coniunctio inter populum Dei et pastores generali modo affirmatur (pag. 6, linn. 18 ss.) et aliquod verbum de vocationibus sacris etiam adiungitur (pag. 8, lin. 2). ¹² IV. Vellem denique. ¹³ (pag. 9). ¹⁴ « apostolus ». ¹⁵ Et haec omnia saltem innuantur oportet, cum de vita apostolica laicorum fit sermo. Eo magis, quia speciale in hoc concilio praesentatur schema, quod de apostolatu laicorum tractabit.

V. Vellem adhuc toto corde adhaerere illis, quae in hac aula ab aliquo Patre iam prius sunt prolata quoad momentum familiae christianae in structura populi Dei. Non sine fundamento a quibusdam antiquis familia vocata etiam fuit « ecclesia ». Haec omnia in capite de populo Dei inveniantur oportet, non obstantibus illis, quae in alio schemate de familia sub aspectu potius ethico et normativo adhuc dicentur.

VI. Ultima animadversio, quae formaliter ad caput I schematis pertinet, sed in nova ordinatione capitum illud tangit, quod in capite de populo Dei invenitur. Secundum ea, quae in n. 8 (pars I schematis *de Ecclesia*) dicuntur, *conditio fidelium catholicorum*, qui in sinu Ecclesiae vivunt, videtur *non tantum maiore responsabilitate onerata*, sed etiam difficilius et quasi peior conditione eorum, qui sine propria culpa extra Ecclesiam degunt. Nihil enim in hoc numero invenimus de his, quae revera Ecclesia iis offert in via salutis ad finem supernaturalem facilius et melius obtinendum.

Animadvertendum videtur, ne in explicatione illius sententiae « extra Ecclesiam nulla salus » aliquantulum in favorem eorum, qui sine propria culpa *extra* Ecclesiam sunt — quod iustam apparet — salus *intra* Ecclesiam ostendatur nimis rigide et parce, quod etiam his verbis contraret: « iugum meum suave est et onus meum leve ». Et sunt verba ipsius Salvatoris.

6

EXC.MUS P. D. DIONYSIUS HURLEY

*Archiepiscopus Durbanianus**Em.me Moderator, venerabiles Patres,*

Quoad cap. III schematis *de Ecclesia*, sapienti interventioni exc.mi D. Philbin, ep. Dunensis et Connorensis, plene assentio; et simul cum eo censeo schema conditionem ac vocationem humanam laicorum, ab Ecclesia sanctificandam, non satis considerare. Par. ergo 25 (de vita salutifera et apostolica laicorum) amplificatione indiget et *etiam* ¹ eluci-